

באופן קריאת המילים "שְׁתִּים" "שְׁתִּים" ו"שְׁתִּי".

נכתב ע"י יעקב ב.

מכללי שווא נע, ששווא הבא בראש מילה לעולם הוא נע, והטעם לזה, ששווא נע פותח הברה, ושווא נח סוגר הברה, וע"כ בראש מילה שאינו בא לאחר הברה, הוא חייב לפתוח הברה הבאה, ולכן ינוע.

מכללי דגש קל, שהוא בא רק באותיות בגדכפ"ת, ואך ורק בראש המילה, או לאחר שווא נח, דהיינו, אם יש בגדכפ"ת באמצע המילה, ואין לפניו שווא נח, לעולם הבגדכפ"ת יהיה רפוי, ולא יבוא בו דגש קל.

דגש חזק, עניינו לכפול את האות, היינו להדגישה בחוזק עד שנשמעת כשתים, והראשונה כאילו מנוקדת בשווא נח, והשניה בניקוד האות הדגושה (ודגש חזק באותיות בגדכפ"ת כולל בתוכו גם דגש קל).

העולה מהנ"ל, שאחר שווא נע, לעולם לא יבוא דגש לפי כללי הדקדוק, דגש קל לא יבוא, כי אינו בא אלא לאחר שווא נח, ודגש חזק לא יבוא, כיוון שעניינו של הדגש החזק שהוא מתחיל בשווא נח, ואחר שווא נע, לא יכול לבוא שווא נח, ששווא נח בא רק אחר תנועה, ע"מ לסגור את ההברה, ושווא אינה תנועה, ופשוט.

במילים "שְׁתִּים" "שְׁתִּים" ו"שְׁתִּי", התי"ו חייבת להיות דגושה, והטעם לזה, שמשפט המילה להיות "שְׁתִּים", ונפלה הנו"ן ע"מ להקל על המבטא, וע"כ חייבת התי"ו להיות דגושה (י"א בדגש קל, וי"א בדגש חזק), להורות על חסרון הנו"ן, ואם תרפה התי"ו, תהיה המילה מלשון שתיה, על כן, התי"ו דגושה במילים אלה.

כיוון ששווא הבא בראש מילה לעולם ינוע, במילים "שְׁתִּים" "שְׁתִּים" ו"שְׁתִּי", חייב השי"ן להיות נע, וכיוון שאחר שווא נע, לא יבוא דגש, וחייב התי"ו להדגש כמבואר לעיל, הרי שבמילים אלו ישנה בעיה, ובמדקדקים ישנם ב' דרכים בזה,

דעה א' – מילים אלו יוצאים מן הכלל, ולמרות שפותחות בשווא נע, יבוא בהם דגש אחר השווא נע¹.

דעה ב' – השי"ן שבמילים אלו אינו נע, אלא נח, אך מחמת שלא יכול לבוא שווא נח בראש התיבה, שהרי אינו סוגר הברה, ע"כ קוראים את המילה באל"ף גנוכה לפנייה, והשווא נח סוגר את הברת האל"ף שלפניו ("אֶשְׁתִּים" "אֶשְׁתִּים" ו"אֶשְׁתִּי")².

כעת נראה דבר נפלא, וקודם לזה נקדים ונבאר את הדברים:

כללי הטעם פשטא – יתיב:

שני הטעמים: פשטא, ויתיב, הינם בעלי נגינה שונה, אך כוחם שווה, היינו שהם תמורות ומתחלפות זו בזו, ופעמים יבוא האחד ופעמים האחר ע"פ כללים קבועים, ואלה כלליהם:

¹ דעה זו היא דעת האבן עזרא (שמות ט"ו י"ז, וגם בספר צחות בעניין אות נוי"), ועיין בהערה הבאה.

² דעה זו היא דעת בן-אשר (הובאה במכלול דף קמ., אך דעת הרד"ק עצמו משמע במכלול דף קפה: וכן בשופטים ט"ז כ"ח, שדעתו כאבן עזרא, אך עדיין צ"ע, שבסוף ספרו עט סופר משמע קצת שדעתו שהמילה "שתי" מוטעמת בראשה, וכדעת בן-אשר, אך לא ברור כוונתו שזה יוצא מן הכלל, או שזהו מחמת שהשווא נח, וצ"ע בזה).

כאשר יש לפניו משרת, לא יבוא לעולם הטעם יתיב, שאין יתיב בא אלא כאשר אין לו משרת לפניו, והוא שולט על תיבתו בלבד, וכשיש לפניו משרת, ממילא יבוא אחריו רק הטעם פשטא. לדוגמא: מִזְרִיעַ זָרַע (בראשית א' י"ב), ה"זרע" בפשטא ולא בתיב משום שיש לפניו טעם משרת (מהפך).

כאשר אין לפניו משרת, אם המילה מוטעמת בראשה, טעמה יהיה יתיב, כגון: עֶשֶׂב (בראשית א' י"א), ואם המילה אינה מוטעמת בראשה, טעמה יהיה פשטא, כגון: וְלִמְשָׁל (בראשית א' י"ח)³, ואם התיבה מתחלת בשווא נע, או בחטף, כיוון שיש בהם תנועה מעט, אינו נחשב כבר כתיבה המוטעמת בראשה, כגון: אֱלֹה (בראשית ו' ט'), שמחמת היות הטעם בראש המילה מוטעם בתיב, אך וְאֱלֹה (בראשית י' א'), מחמת שמתחיל בשווא נע, מוטעם בפשטא ולא בתיב, שאינו נחשב בראש מילה, וכן אֲשֶׁר (בראשית א' ז'), שמתחיל בחטף, מוטעם בפשטא, שלא נחשב בראש מילה.

בתיבה "שְׁתִּים" (ויקרא כ"ג י"ז, יחזקאל א' י"א, מ"א כ"ד), ישנה מחלוקת, שבדפוסים המצויים, מוטעמת תיבה זו בפשטא (שְׁתִּים), וב"כתר" וכתבי היד הקרובים לו, מוטעמת תיבה זו בתיב (שְׁתִּים), מדוע?

לפי האמור לעיל הדבר יובן באופן נפלא, לדעה א' שהשי"ן של שתיים הוא בשווא נע, א"כ הטעם אינו בראש התיבה, וע"כ צריך להיות מוטעם בפשטא, כמבואר לעיל, ששווא נע מחמת שיש בו תנועה מעט, לא נחשב בראש התיבה, וגורם שהתיב יהפך לפשטא (שְׁתִּים), אך לדעה ב' שהשי"ן של שתיים הוא בשווא נח (היינו ע"י שבקריאתו מוסיפים לפניו א' גנובה, שהרי לא יכול להיות שווא נח בראש מילה), הרי שהטעם הוא בראש המילה ממש, ששווא נח אינו תנועה, ואפילו תנועה מועטת כבשווא נע אין בו, וע"כ דינו להיות בתיב (שְׁתִּים).

(ויש להעיר, שאע"פ שבקריאה מוסיפים א', וא"כ הטעם אינו בראש המילה, כיוון שבעצם המילה היא "שתיים", והאל"ף אינו חלק מהמילה, אלא מבטאים אותו כעזר לקריאה, ואינו עניין כלל לעצם המילה, נחשב כבראש המילה, ודלא כמו שראיתי מי שרוצה לומר, שלמטעמים בתיב מוכח שהקריאה הנכונה של "שתיים" היא השי"ן בשווא נח, ואין לפניו א' גנובה, והוא יוצא מן הכלל בזה שיש שווא נח בראש מילה, משום שאם תהיה א' גנובה א"כ הטעם אינו בראש המילה, ויהיה בפשטא, שא"א לומר כן, א' שלא מצאנו דעה כזו במדקדקים שהשי"ן בשווא נח ללא אות גנובה לפניו, ב' שב"כתר" עצמו מוטעם בתיב, והלא דעת בן-אשר היא שנקרא בא' גנובה, ועל כרחק כמו שכתבנו, שלשיטה שנקרא בא' גנובה, נחשב כבראש התיבה, משום שהאל"ף אינו מעצם המילה, ג' מוכח כן ג"כ מהטעמים, שהרי הכלל במשרתו של פשטא הוא שאם יש הברל וחציצה בין מקום המשרת למקום הפשטא, המשרת יהיה מהפך, ואם אין הברל וחציצה בין מקום המשרת למקום הפשטא המשרת יהיה מרכא (ושווא נע חוצץ⁴), וב' שוואים נחים בסוף מילה אינם חוצצים, והמשרת מוטעם במרכא כגון: לא-שְׁמַת אֱלֹה (ישעיה מ"ז ז'), אך כשיש משרת מלרע, ואח"כ "שתיים" בפשטא, המשרת הוא מהפך, כגון: בְּשִׁנְת שְׁתִּים (חגי א' א'), ואם הוא בשווא נח ללא א' גנובה, מדוע השווא נח חוצץ, הרי אפילו ב' שוואים נחים אינם חוצצים, אלא ע"כ, שמחמת האל"ף הגנובה יש חציצה⁵).

³ כלל זה מבואר כבר ברשב"ם (דברים י"א ל').

⁴ כלל זה מבואר כבר ברד"ק (בסוף ספרו "עט סופר").

⁵ ויש להקשות, מדוע לגבי תחילת המילה, אין מחשיבים את האל"ף, ומתייחסים למילה שהיא מתחילה בשי"ן, ולגבי לחצוץ מחשיבים את האל"ף, והיא חוצצת, ויש ליישב, שזה משום שבאמת האל"ף קיימת, שהרי נקראת, אך אינה שייכת לעצם המילה שתיים, אלא היא רק נוספת לעזר הקריאה, ולכן, מחמת שהאות הגנובה היא בראש המילה ממש, מתייחסים למילה שהיא מתחילה בשי"ן, ומתחילה לאחר האל"ף הגנובה, אך בכ"ז, בין ה"שתיים" למילה הקודמת לה, האל"ף אכן קיימת, ולכן לגבי

כמו"כ מצוי דבר זה לגבי טעמים אחרים, ונבאר הדברים:

כללי הטעם אזלא- אזלא גרש- גרשיים (תמורות גרש):

שלושת הטעמים: אזלא, אזלא גרש, וגרשיים, הינם בעלי נגינה שונה, אך כוחם שווה, היינו שהם תמורות ומתחלפות זו בזו, ופעמים יבוא האחד ופעמים האחר ע"פ כללים קבועים, ואלה כלליהם:

כאשר אין לפנינו טעם משרת, לא יבוא לעולם הטעם אזלא, שאין אזלא בא אלא לאחר משרת (ומשרתו הוא לעולם קדמא כמבואר להלן), אלא יבוא או אזלא גרש, או גרשיים, והכלל בזה, אם המילה מלעיל, יהיה הטעם אזלא גרש, ואם היא מלרע, יהיה הטעם גרשיים, לדוגמא: וְהָיִיתִי (בראשית ד' י"ד), הטעם מלעיל, ולכן הוא מוטעם באזלא גרש, וכן: הָפְתָּה (בראשית ז' י"ד), וכן וַיִּמָּח (בראשית ז' כ"ג), שהם מלעיל מוטעמים באזלא גרש, אך: וַיִּדְּו (בראשית א' כ"ח), וכן: וַיִּטָּע (בראשית ב' ח'), וכן: וַיִּצְמַח (בראשית ב' ט'), שהטעם בהם מלרע, מוטעמות בגרשיים.

כאשר יש לפנינו משרת, אזי יהיה המשרת או קדמא, או מונח, ואם המשרת הוא קדמא, יהיה הטעם שאחריו לעולם - אזלא⁶, כגון: יָקוּמוּ הַפְּתִים (בראשית א' ט'), וכגון: וַתִּצָּא הָאֶרֶץ (בראשית א' י"ב), וכגון: שָׁרְצוּ הַפְּתִים (בראשית א' כ"א), ולא יבוא אזלא גרש או גרשיים אחר קדמא, ואם הוא מונח, יהיה הטעם שאחריו או אזלא גרש, או גרשיים, והיינו כמבואר לעיל, שאם המילה מלעיל, יבוא אזלא גרש, כגון: אֵת כְּדָרְלַעְמָר (בראשית י"ד ט'), וכגון: לָנוּ וּלְמִוְלַדְתָּנוּ (בראשית מ"ג ז'), וכגון: הֵנָּה הָנָה (במדבר ל"א ט"ז), ואם המילה מלרע, יבוא גרשיים, כגון: עֵץ פְּרִי (בראשית א' י"א), וכגון: שֵׁם הָאֱלֹהִים (בראשית י' כ"ה), וכגון: זֹאת בְּרִיתִי (בראשית י"ז י').⁷

המשרת, שביארנו לעיל שיהיה או קדמא או מונח, זה הכלל בו, אם המילה שבה נמצא המשרת מוטעמת בראשה, אזי יבוא מונח, כגון: עֵץ פְּרִי (בראשית א' י"א), וכגון: שֵׁם הָאֱלֹהִים (בראשית י' כ"ה), וכגון: זֹאת בְּרִיתִי, ואם אינה מוטעמת בראשה, אזי יבוא קדמא, כגון: יָקוּמוּ הַפְּתִים (בראשית א' ט'), וכגון: וַתִּצָּא הָאֶרֶץ (בראשית א' י"ב) וכגון: שָׁרְצוּ הַפְּתִים (בראשית א' כ"א).

לחצוני, היא חוצצת, דהיינו, היא קיימת קודם המילה, אך אינה חלק ממנה, ומעיקרא רציתי להביא לזה ראיה מהפסוק: וַתִּבְחַל (בראשית מ"ג ט"ז), שבאמת צריך להיות כתוב: וַתִּבְחַל טִבְחָהּ, החי"ת בשווא נח, אך כדי שלא תבלע האות הגרונית הוסיפו לפניו אל"ף גנובה בפתח, (או אות אחרת, ואכמ"ל בזה) כמבואר במדקדקים, ונקראת: וַתִּבְחַל, ואין האות הגנובה מעצם המילה, (והראיה, שאע"פ שרוב המילים בלח"ק הם מלרע, בכ"ז במילה המסתיימת בפתח גנובה, לא יבוא לעולם הטעם בפתח הגנובה, שהרי אינה מעצם המילה, ולכן לא יכול לבוא בה הטעם, ובאמת א"צ לראיה, שפשוט שאינה מעצם המילה) אלא היא באה לעזר הקריאה ע"מ שלא תבלע החי"ת, ובכ"ז האל"ף הגנובה חוצצת, והמשרת במהפך (וַתִּבְחַל), משום שאע"פ שאינה חלק מהמילה, בכ"ז קיימת, ולכן חוצצת, אך באמת אין ראיה משם, שאינו דומה, ששם מכיון שהאות הגנובה היא בתוך המילה, לכן היא יותר שייכת אליה, ולא רק לגבי לחצוני, אלא אף לגבי הטעמים, והראיה: וְרוּחַ (במדבר י"א ל"א), שע"פ הכללים המתבארים בהמשך המאמר, אילו אין הפתח הגנובה חלק מהמילה, א"כ המילה מלרע, ודינה להיות מוטעמת בגרשיים ולא באזלא גרש, ומזה שטעמה באזלא גרש, מוכח שבאופן כזה של אות גנובה, שהיא באמצע התיבה, (שהרי גם אחריה יש עוד שווא נח ששייך לתיבה), על כרחך היא נחשבת יותר שייכת למילה, משא"כ אצלנו, שהאות הגנובה בראש המילה ממש, היא נחשבת כבאה קודם המילה, ולא חלק ממנה, וק"ל, ועדיין צ"ע בזה, ויתכן שכן יש משם ראיה, וצ"ע.

⁶ וי"א שאם ה"אזלא" מלעיל אז אינו אזלא, אלא אזלא גרש, אף אחר קדמא, (כגון: וַיֵּאמֶר לְמֶדֶד (בראשית ד' כ"ג), וכן בשאר הדוגמאות שהבאנו ה"אזלא" מלעיל, ודוגמא לאזלא מלרע: וַיִּשְׁתֶּאֱתִי (בראשית ד' י"ד)) וא"כ הטעם הוא קדמא אזלא גרש, ורק אם הוא מלרע הוא אזלא (רז"ה ועוד), אך המנהג הפשוט אינו כן, אלא, שבין אם הוא מלעיל ובין אם הוא מלרע לאחר קדמא לעולם הוא אזלא, וכן סתמנו בפשיטות בפנים, אך לא באנו להכריע הדבר, אלא נקטנו כשיטה המקובלת.

⁷ ותיבה בת הברה אחת ג"כ נידונה כמלרע כגון: אֵלֶּה הֵם (בראשית כ"ה ט"ז), וכן: אֲנִי (ויקרא כ"ו יג, במדבר ט"ו מ"א), וכן: צִו (במדבר ל"ד ב'), שהרי הטעם בהברה האחרונה, (ואע"פ שאין הברות נוספות, אין זה ענין לזה כלל, שהרי היא מלרע, ופשוט).

מהכללים הנ"ל יוצא שכאשר יש טעם משרת, ואחריו מפסיק מסדרת גרש, טעם הגרש תלוי במשרת, שהרי אם המשרת מוטעם בראשו, א"כ יוטעם במונח ולא בקדמא, ואחר מונח אין מגיע הטעם אזלא, אלא או אזלא גרש או גרשיים, (תלוי אם הוא מלעיל או מלרע), אך אם המשרת אינו מוטעם בראשו, א"כ יוטעם בקדמא, ולאחר קדמא יבוא לעולם אזלא בין אם הוא מלעיל ובין אם הוא מלרע.

בתיבות "שְׁתִּים עֶשְׂרֵה" (במדבר ל"ג ט'), ישנה מחלוקת, שבדפוסים המצויים, מוטעמות תיבות אלו בקדמא ואזלא (שְׁתִּים עֶשְׂרֵה), ובכתבי היד הקרובים ל"כתר", מוטעמות תיבות אלו במונח גרשיים (שְׁתִּים עֶשְׂרֵה), מדוע?

לפי האמור לעיל הדבר יובן באופן נפלא, לדעה א' שהשי"ן של שתים הוא בשווא נע, א"כ הטעם אינו בראש התיבה, וע"כ צריך להיות מוטעם בקדמא, כמבואר לעיל, ששווא נע מחמת שיש בו תנועה מעט, לא נחשב בראש התיבה, וכיון שהמשרת בקדמא, הגרש שאחריו יהיה אזלא (שְׁתִּים עֶשְׂרֵה), אך לדעה ב' שהשי"ן של שתים הוא בשווא נח (היינו ע"י שבקריאתו מוסיפים לפניו א' גנובה, שהרי לא יכול להיות שווא נח בראש מילה), הרי שהטעם הוא בראש המילה ממש, ששווא נח אינו תנועה, ואפילו תנועה מועטת כבשווא נע אין בו, וע"כ דינו להיות במונח, וכיון שהמשרת הוא מונח הגרש שאחריו יהיה אזלא גרש אם הוא מלעיל וגרשיים אם הוא מלרע, וכיון שהטעם ב"עשרה" הוא מלרע, לכן יוטעם בגרשיים (שְׁתִּים עֶשְׂרֵה).

העולה מכל הנ"ל, שכיוון שמחלוקת הטעמים תלויה במחלוקת באופן קריאת המילה "שְׁתִּים"⁸, ומנהג כל ישראל באופן קריאת המילה "שְׁתִּים" היא כדעה א' שהשי"ן בשווא נע, ולא שמענו ולא ראינו מי שיקרא באל"ף גנובה, (ומי שקורא השי"ן בשווא נח ללא א' גנובה הוא מן התימה והוא דלא כחד כמבואר לעיל) ע"כ יש לקרוא בטעמים של הדפוסים המצויים, ולא כה"כתר", דאל"כ הוא סותר את עצמו, שמצד אחד קורא בשווא נע, ומצד שני מטעים את המילה בטעם שאינו מתיישב עם הקריאה בשווא נע, והנלענ"ד כתבתי.

נב. יש עוד מה להוסיף להביא ולבאר אך מחמת קוצר המקום והזמן, הסתפקתי לע"ע בזה, ועוד חזון למועד, הארות והערות יתקבלו בברכה, tameytora@gmail.com יעקב ב.

⁸ ישנם פסוקים נוספים שעדיין לא עמדנו עליהם, ויש מה לעמוד עליהם, ועל הצדדים במחלוקת העולים מאלו הפסוקים, והרי הם לתועלת המעיינים, ובעז"ה עוד נרחיב גם עליהם א"ה:

קבוצה א. מִשְׁתֵּי (שופטים ט"ז כ"ח), מִשְׁתִּים-עֶשְׂרֵה (יונה ד' י"א), אשר באים לאחר מ"ם השימוש, והכלל הוא שאחר מ"ם השימוש יבוא דגש, מחמת שזה קיצור של "מן", ובא דגש ע"מ להשלים את הנו"ן החסרה, (פרט לאותיות אהחור"ע שאינן מקבלות דגש, ויבוא בהם תשלום דגש שהמ"ם נקודה בצירה במקום בחיריק), ובאחד מהם (שופטים), אכן בא דגש, ומחמת כן התי"ו נרפית, ובאחד מהם (יונה), לא בא דגש, שלא כדרך, והתי"ו דגושה, ולכאורה זו קושיא על דעה א' שהשי"ן בשווא נע, ויש עוד להאריך בענין.

קבוצה ב. שְׁתִּי (שמות ל"ט י"ז י"ט, במדבר י' ב'), אשר אין בהם טעם משרת לפנייהם, ובכ"ז הם מוטעמים בפשטא, ולא בתיב, ואם ההטעמה אכן בראשה (היינו, לדעה ב', שהשי"ן בשווא נח), היו צריכים להיות מוטעמים בתיב.

קבוצה ג. מִה-שְׁתִּי (זכריה ד' י"ב), קִי-שְׁתִּים (ירמיה ב' י"ג), האם במילים אלו שמוקפות למילה אחרת, ג"כ יש בהם מחלוקת, או שבהם לכו"ע השי"ן בשווא נח.